

Матей Пребреженски

ЖАРАВАТА РАЖДА ОГЪН

Споделени мисли по повод

185 год от раждането на Отец Матей Преображенски

Малко в страни от магистралата Севлиево – Велико Търново се намира една неголяма, красива каменна постройка, наподобяваща параклис. До нея, каменна статуя на свещеник с книга в ръка и развято от вятъра расо. Всяка година минавам покрай тази архитектурна композиция и никога нито една от фучащите по пътя коли не спря или поне не намали ход. Винаги си задавам един въпрос. Замислят ли се тези забързани в

ежедневието си хора, коя поредна българска светиня подминават... Неосведоменост или безразличие... Няма значение кое от двете, но е страшно да подминеш в бяг историята си, да загърбваш свети личности, чиито имена се споменават бегло само на площадите при национални празници. А колко от тях минават под общ знаменател като народни будители.

Тук се замислям. Добре ли е да имаме един ден в годината, в който да ни припомнят някое позабравено име, име на светла личност, за чието дело понякога знаем нещо, а по

често почти нищо. Защо само нашият народ има ден на народните будители. Нима някога е заспивал и е трябвало да бъде буден... Странно, народ, който съществува хилядолетия /по официалната ни история 1330 г, народ факелonosител в духовната история на човечеството. Създал уникален език, древна писменост, една от най-разпространените философии – Орфизма, тълкувател и пазител на Христовото учение в най-чистият му вид – Богомилството. Този народ има нужда от будители...?! Тези, които обединяваме под това име са синове, следовници, разпространители на най-чистото и святото,

което носи името – българин. Всеки един от тях трябва да намери място в народната памет, като уникален, а не обобщен образ.

Днес, след 185 години, ще отгърна една страница от многотомната история на България, в която с десетина изречения се споменава името на позабравена от народа ни и недооценена от историците личност.

Но, за да я илюстрирам по-добре, ще си позволя да се върна столетия назад в миналото ни.

620 години ни делят от онзи момент, в който българската история се преобърна.

Лето 1393 –то !

Падна Търновград!

Беше предаден!

Най-после се осъществява мечтата на онези, които хилядолетия се опитват да унищожат създателите и разпространителите на най-древната цивилизация – Българите!

Да, формално българската държава престава да съществува, защото целта да бъде претопена в морето на Османската империя, като че ли става факт.

В онзи зловещ момент един свят човек, пред когото се е прекланял целият народ, пред който се прекланяме и днес – българският Патриарх Евтимий Търновски, изрича пророческите слова. „България винаги ще живее!“ и с кръст в ръка тръгва по пътя на своето физическо заточение.

Подчертавам - физическо, защото никой, никога не може да окове във вериги, никой, никога не може да скрие зад каменни стени един жив дух. Опазването на българският дух не е исторически феномен, а една закономерност, която по своята значимост е епохална, защото надхвърля половин хилядолетие.

И благодарение на кого, как и какво успява да запази своят език, писменост, религия, своята култура и история народът ни. Първо, българинът не познава значението на понятието робство в онзи смисъл, както е общо прието. Той

никого не е поробвал. Робство под никаква форма не е съществувало на българските земи. Тази дума няма значението, което и се придава днес. Да, той не може да понесе националната, социалната и икономическата зависимост, не може да се примири с опитите да му бъде наложена друга религия, друга култура и начин на живот. Той с пълно съзнание се стреми да съхрани, своята идентичност. Естествено, че не може да се пребори с могъщата в онзи момент Османска империя, простряла се на три

континента. Няма сили да отхвърли и двойното посегателство – това на вечният си враг Византия, която влязла в пределите на същата тази империя, запазва своето религиозно право и не само това, но става единственият подбудител за унищожаването на Българската Патриаршия, което не е постигнало през вековете на непрекъснатата вражда и да заличи от лицето на земята всичко българско - църкви, паметници, древни градове и светини....

Какъв е единственият изход на българина - да съхрани в паметта си религия, култура, знания. Но как и къде... и съкровено запазва своите манастири. Манастирите поемат тази не лека задача и както показва историята, успешно се справят с нея.

Манастирите израстват като средища, които акумулират всички възможни при създадените условия форми на обществен живот – религиозен, икономически и културен. След чуждото нашествие и завоеванието, първата задача на манастирските средища е оцеляването, втората – спасяването на духовността, на писмената традиция, на книжовността, а третата – изнасянето и отново в народната памет.

Те са не само духовни и религиозни пазители, те са и онези будни места, в които започват да бъдат привлечани младежи, които отричайки се от светския живот, стават духовни водачи, защитници и просветители на своя народ. Преминават през специални обучения - добиват физически, духовни и светски знания, те са специално подготвени да поемат един не стандартен път, начин на живот и работа не познати никъде другаде. Таксидиотство. Не случайно

монасите преминали през тази своеобразна школа са получавали специален диплом, удостоверяващ уменията, знанията и задачите им. Не случайно, там, където не са успявали да въздействат силата на парите и общественото положение, целите са постигнати с авторитета, ерудицията на монаха таксидиот, приетан еднакво добре от българи, турски управници и византийски духовници. За таксидиотите може да се говори много, но днес вниманието ми е насочено само към един от тях.

И след това отклонение ще се върна в началото, там, където оставих на пътя параклисът – костница и едно познато, но не съвсем име - Матей Преображенски – Миткалото.

Странна съдба има този човек . Като че ли е бил орисан от най-ранно детство да се скита сам по пътищата, да се раздава на другите и да получава благодарност докато е жив и забравя след смъртта му.

Моно Петров Сеизмов, както е светското му име е роден през 1828 год в Ново село, Великотърновско. На девет годишна възраст остава сирак, загубил родители, братя и сестра. Тежка участ. Но дали именно тя не става причина това дете, останало само на произвола на съдбата да поеме по един път, който ще го изведе до духовно извисяване и предопредели мисията му на духовен водач на своя народ.

Първите години учи терзийство в Дряновския манастир, в който става и послушник. а през 1848 е подстриган като монах в Преображенския манастир. Именно тук, той за първи път се докосва до онова, което ще осмисли живота му - Вярата и Познанието.

Пътят му минава през Рилския манастир, за го отведе в Атон. Престоят му тук е кратък, но достатъчен за да му покаже нови хоризонти и в следващите години посещава Йерусалим, Русия, Влашко. Говори 5 езика – освен български, турски, руски и сръбски.

Отново се връща в Света гора, където прекарва още 10 години. Но, това не е пасивен престой. Матей Преображенски получава сериозно за времето си образование в манастирските библиотеки.

Чете повече светски, отколкото богословски книги - механика, математика, физика, философия – проявява невероятна разностранна инженерна мисъл

- Знанията от съчиненията на Диокурит с наследени от древноегипетската медицина рецепти, го подготвят за народен лечител

- Анализи на глаголическите букви от пергаментови листове, скрити от вековете в Синайски манастир, откриват неизвестни факти за значимостта на миналото ни и изпълват душата му с гордост

Не преминава през светските училища, но стига до такова интелектуално и духовно развитие, каквото по онова време нямат дори хора завършили реномирани европейски университети.

Всеки един от тези аспекти е достатъчен да изпълни един човешки живот, но не и неговия.

Матей Преображенски вражда духовни ценности от първите столетия на българската държава във възрожденското битие на народа ни.

Извежда до върха на Възраждането традициите на първите български апостоли да съчетават проповедите в черквата, с всекидневната практическа човеколюбива работа.

Той следва заветите на изихизма – философската сърцевина на Търновската книжовна школа, която според най-новите схващания, далеч не е примирение и бездействие пред световното зло

Тези енциклопедични знания не остават скрити зад манастирските стени.

За него казват – знаел е всичко, можел е всичко. Показвал и раздавал знания без да търси отплата.

Отец Матей е първият, за който е известно, че решава да използва силата на вълните и създава „морска мелница“ на брега на Бяло море, съборена от завистливи атонски монаси. /само за сведение първата в света централа, която използва енергията на приливите и отливите е построена във Франция през 1966 г/

Още в Рилският манастир изработва два модела пушки. По късно с тях ще се сражават въстаниците от Априлското въстание и Ботевите

четници. А с 12 цевна пушка, с която е в Белград, в Легията на Раковски, ще изплаши до смърт турците. Защото отец Матей намираме и до идеолога и космополита - до безсмъртния Раковски.

Модел на създадения от него дървен топ, намира място в световния музей на оръжията – лондонският Тауер, като единствен по рода си образец на оръжие, което продължава да предизвиква удивление и днес.

Само това ли можем да кажем за Матей Преображенски? Не, той продължава да ни изненадва.

Прозвището Миткалото, както е известен сред народа, носи в себе си лека закачливост и много топлина, като към много близък човек, народен, защото през следващите години, той не спира нито за миг. С расото си, с което никога не се разделя, като че ли то му служи като

броя, броди из цялата страна.

Негов дом е всяко кътче от България. Негова стряха е всеки български дом.

В праметната през рамото торба, ще намерят място и Паисиевата история и книгите на Раковски,

жития и псалтири, нравоучителни забавни книжки, календарчета, учебници, речници – първата в света подвижна книжарница.

Отец Матей написва над двеста притчи, разкази, стихове, издава шест свои книги. След Кримската война, в периода в който българската православна църква преживява болезнен момент, в България скитат много мисионери, предимно евангелисти. Тогава, като духовник и защитник на православието, пише брошури и книги:

- „Православният глас против протестантите“
- „Притчи Варламови с други йоще прибавления от Пролога“,
- „Приказки или нравоучителни примери“,

- "Защита на православието, нападнато от протестантите с разни брошури".

Защото, като таксидиот той знае, че тоягата служи за отбрана, но най великото оръжие е Словото. За това просветителската му дейност е огромна по обем и значение.

Невероятен психолог, той знае как да се докосне до всяко българско сърце. Отец Матей притежава дарбата и използва всяко свое умение и познание за да спечелва любовта на хората. Какво по ценно от това да научи стопаните на един дом как да подреждат овошките, зеленчуците, да отглеждат буби, да преорат нивите, как да ги засеят, за да изхранят многолюдната си челяд. Когато имат нужда да използва лечителските си умения. Не е ли това най-добрият начин да спечели доверието на хората, да отворят дома си, и душите си и да посее мъдрост. Можем ли да си го представим след изпълнен с динамика ден, приседнал на одъра до огнището, да чете на захласнатите деца стихове от своята любовъдра книжица:

„За всяко нещо човек се надее,
Докат младост йоще в него владее.
А когато замине младостта,
И започва да пристига старостта-
Тогава сичко почне от сърце да истива,
Защото веки на свършок живот отива.
И не са старай веч нови науки да учи,
Ако ще би от тях и с кола имот да получи.
Заради това ,възлюблени дети,
Учете се докат сте во млади лети,
Докат йоще Вас владее младост,
Чи като пристигне старост -
Тогава да не ви е жалост „

Мило, наивно, непосредствено, но и поучително звучат стиховете му
Отец Матей е бил учител в Балван и Ветринци.

Основател е на читалища в Сухиндол, Мусина, Михалци, Горно Сливово, Ново село. На него дори и сценичното изкуство не му е чуждо. Там поставя пиеси, и се изявява като майстор на специални ефекти

Но, да не си го представяме като, човек, който обикаля от село на село и град след град, за да смайва с умения.

Създава земеделско дружество в с. Мусина, а през 1872 год първата трудова кооперация в село Михалци.

В Батошевският манастир плод на неговата инженерна мисъл е воденица задвижвана от пясък, а в с Михалци – водна помпа.

Идеята му да изработи вечен двигател т.н. от народа „перипетомобиле“ остава неосъществена.

Но,... има едно творение в неговият живот, пред което дъхът ми спира. То ми дава представа за онези невероятни умения и знания, заради които не случайно е наричан българският Леонардо Да Винчи. Матей Преображенски – Миткалото е създател на Вечния Календар. Трудно ми е да си представя, как сам човек, самоук, може да създаде календар на времето. Най-точният до сега, не копиран от никъде. Лично за мен това е епохално. А този календар е факт и „работи“ безотказно до ден днешен, съхраняван в историческият музей в гр. Павликени.

Най-голямата философия и най-голямата загадка и за днешните учени е Вечният календар на Миткалото.

Верен син на времето в което живее, Отец Матей не само че не остава чужд на повика на епохата, но освен участник в Легията на Раковски, в четата на Панайот Хитов, съвместната работа с Ангел Кънчев, то той става и основоположник на революционната мисия в България. За него не революционното насилие е било главно средство за борбата за освобождение. Идеята за създаване на вътрешни революционни комитети е приложена от Матей Преображенски. От него тя е приета от Левски. Нека не забравяме, че когато те се срещат в Легията на Раковски, Отец Матей вече има много по голям житейски опит и контакти и интелектуално превъзходство. Задължително трябва да разчупим догмите, не като величаем или омаловажаваме заслуги. Нека да бъдем обективни и дадем на всеки един заслуженото. Именно той показва на Левски създадените от него първи огнища на народното пробуждане и му показва верния път към хората. Двамата взаимно се допълват, работят заедно, свързва ги приятелство.

Защо всичко това е забулено в забвение.

Матей Преображенски е бил куриер на Търновският революционен окръг. В своите скиталчества пренася тайно революционната поща, оръжие, пари. Основаните от него комитети в никакъв случай не са по-малко от тези на Левски и в много случаи се препокриват като райони на разпространение. Смелостта му е пословична. Единствен той се осмелява да иска лично обяснение от поп Кръстьо, за предателството на Левски

Единствен той след смъртта му, когато страх е обхванал цяла България пренася от Търново до Белград писмо, в което пише, че революционната борба в България не е спряла.

Заедно със Стефан Стамболов продължават да поддържат духа на българите. Отново възстановяват западните комитети и в продължение на две години създават нови.

Защо никой не говори за този подвиг ?!

И в разгара на тази дейност, през 1875 съдбата се намесва коварно. Известният с древните умения лечител, помогнал на незначително колко хора при своите странствания, нелепо умира на 47 години от... „ухобол.“ /предполага се менингит развит на база остър отит/.

Дали в последните си часове, този чутовен герой, си е дал сметка за епохалността на своите действия и мисията, на която е посветил живота си. Или верен на пословичната си скромност, си е отишъл без шум и... дано не е бил сам, а е имало поне една добра ръка, която да държи неговата.

Гледам , този издялан от камък образ... Нима и днес, това уж не живо творение, не излъчва благородство, интелигентност, нима и мъртвият камък, днес не въздейства.

Искам само да си представя истинското чародейство, с което този, нестандартен човек е омайвал хората, които са имали невероятният шанс да го срещнат през живота си.

В класификацията герои, обикновено намират място личности, които са загинали на бойните полета или са били убити, заради делата си.

За героизъм броим това, което на пръв поглед е драматично. А кое е по трудно да умреш или да устоиш и продължиш... Смъртта е загадка и за това в народното съзнание е драматична, героична.

Отец Матей е едно величаво и достойно име в нашата национална история. И тук се изкушавам да цитирам до край един текст от книгата на Румяна Николова за Матей Преображенски, който до голяма степен дава представа, защо е забравен днес. Думите и болят, бият през лицето и душата, но са истина.

“Той е твърде български, за да задържи вниманието. Ако беше хвърлил расото като Левски, съдбата му щеше да бъде по-иначе оисторена. Но той остана при Бога и Бог остана в него. Няма го нито в читанките, нито в историите. Да беше папищаш, Папата досега хиляди пъти щеше да го обяви я за светец, я за мъченик или поне за блажен. Но той защитава Православието и всичко, на което се е надявал, е да разберат българите тревогите му .”

От себе си ще добавя само това. Да, не е канонизиран, защото съдбата му е отредила най голямото, най-святото – да носи името Българин.